

Gondolatok az 1971. évi Országos Településhálózat- fejlesztési Konceptió 50. évfordulója kapcsán

Rácz Szilárd

OTKA I 34900

A MAGYAR REGIONÁLIS TUDOMÁNYI TÁRSASÁG
XIX. VÁNDORGYŰLÉSE

A területi egyenlőtlenségek új formái
és az átalakuló területpolitika

Budapest, 2021. november 5.
Budapesti Corvinus Egyetem

VÁROSHÁLÓZAT (Rácz 2017 alapján)

- **A városállomány elemei és a köztük kialakult történeti kapcsolatrendszer.**
- A városok tulajdonságaik, tartalmuk, alkotóelemeik (lakosság, intézmények, gazdálkodó szervezetek, infrastruktúra stb.) révén különböző **hálózatokba szerveződnek**, rendszerekbe **integrálódnak**, (fizikailag, virtuálisan, mentálisan) **összekapcsolódnak**.
- A városhálózat a társadalmi, gazdasági, politikai folyamatok alapvető térbeli következményeit hordozza (**fejlődéstörténete van**), miközben egyúttal a jövőbeli törekvések kiindulópontját is jelenti (tehát **fejlesztési kategória** is).
- A városhálózat mint rendszer **meglehetősen stabil** jellegű, elsősorban hosszabb távon formálódik.

TRENDEK (Rácz 2019 alapján)

- Városfejlődési trendek – Globalizáció és metropolizáció:
  - urbanizáció (UN 2017, 2018),
  - globális hálózatok, mozgatórugók (Friedman, 2005),
  - csomópontok (Florida, 2005), globális városok (Sassen, 1991),
  - globális városhierarchia (Beaverstock et al. 1999), a világgazdaság csomópontjai (Vitali et al. 2011),
  - súlypontváltozások (Taylor et al. 2013; GaWC, 2018).
- A **városok** területi fejlődésben játszott **szerepe egyre erősödik**.
- A versenyképességet befolyásoló faktorok közül e hálózat a **legstabilabb** tényező.
- A **térformáló folyamatok** szempontjából és a fejlesztéspolitikában is a nagyvárosállomány, illetve a nagyvároshálózat kap egyre meghatározóbb szerepet.

Aktuális kelet-közép-európai sajátosságok

- Az európai városok **fejlődési/növekedési pályái** (Turok–Mykhnenko, 2007, 2008, Hardi et al. 2014).
- A közép-európai (posztoszocialista) **felzárkózási modell** sikeressége és fenntarthatósága, többosztatú térszerkezet (Lux–Horváth, 2017; Gorzelak, 2019). Délkelet-európai városfejlődési modell (Rácz, 2017).
- **Gazdaság**: újraiparosodás, posztindusztriális városi gazdaság, globális értékláncok telephelyi struktúrái (Lux, 2017; Csomós, 2017; Döbrönte, 2018).
- **Rendszermodell**: politikai gazdaságtani keretek, az FDI szerepének átértékelődése (Nölke–Vliegenthart, 2009; Gál–Schmidt, 2017).

INTEGRÁLT TERVEZÉS (Faragó 2013 alapján)

- Szakpolitikai (ágazati) és területi tervezés integrációja.
- Területileg integrált fejlesztések (területi logika).
- Térségi integráció (város és környéke, FUA/FVT).
- Források integrált felhasználása (koncentráció)
- Városi projekteket integrálni kell a szélesebb léptékű programok céljaiba.
- Lassan egy évtizede látni, kijáráson alapuló fejlesztés folyik, amelynek hiánya megmutatkozik a tervezésében, a közszolgáltatások fejlesztésében és az ágazati programokban.
- **A tervezés integráló eleme a lokalizált tér.**

TISZTÁZANDÓ KÉRDÉSEK (Faragó 2016 alapján)

- Az uniós és a nemzeti tervezés kapcsolata.
- Ágazati és területi tervek viszonya.
- A fejlesztési és a rendezési tervezés kapcsolatának „rendezése”.
- A terület- és a településfejlesztés viszonya.
- A területi szintek és a településhierarchia viszonya.
- „Egyéb” területi lehatárolások viszonyrendszere.
- Területi szintek közötti funkciómegosztás.
- Ágazati tervek területi aspektusai.

- Sok szempontból **választóvonal** (reformtörekvések csomópontja).
- **A gazdasági, közigazgatási, településhálózat-fejlesztési, a területfejlesztési reform logikusan és okszerűen összekapcsolódott.**
- Az alapkérdés az volt, hogy meg lehet-e reformálni a megfenekleni látszó szocialista rendszert úgy, hogy stabilitása, fenntarthatósága biztosítva legyen.
- A településhálózat-fejlesztés, nem az államszocializmus találmánya.
- **Az államhatalom történetileg folyamatosan, céltudatosan és néha erőszakosan beavatkozott a települési folyamatokba.** A település- és településhálózat-fejlesztés látszólag áll csak távol a direkt nagypolitikai folyamtól.
- A tudományos háttér is belső ellentmondásokkal küzdött.
- Az egész időszak egyik sajátos problémája a terület-, település- és településhálózat-fejlesztés „beillesztése” a centralizált struktúrába, amelyeket a korszak egészében az ágazati dominancia jellemzett.
- A település- és településhálózat-fejlesztési politika jellegzetes törekvései és szakaszai nagyrészt egybeestek a gazdasági, politikai, közigazgatási struktúraváltásokkal, de az egybeesés korántsem volt mechanikus jellegű.

1971. március 16.

1006/1971. évi (III. 16.) korm. határozat a területfejlesztés irányelveiről
Alapvetően mondta ki, hogy „A területfejlesztési politika a társadalom- és gazdaságpolitika szerves része.”

Ezen belül fogalmazta meg a településhálózat fejlesztésének a kérdéseit: biztosítani kell egyebek mellett „a településhálózat korszerűbbé és racionalisabbá tételét”, valamint „a települések ellátottsági színvonalának közelítésével mérsékelje az egyes területek népességének anyagi és kulturális színvonalában meglévő különbségeket”.

1007/1971. évi (III. 16.) korm. határozat az Országos Településhálózat-fejlesztési Konceptióról. Alapvető célja olyan településhálózat kialakulásának elősegítése volt, amely megfelel a termelőerők célszerű távlati területi elhelyezkedésének, elősegíti a lakossági ellátás megszervezését, közelíti az azonos szerepkörű települések ellátottsági szintjét, mérsékli a városok és a falvak életkörülményeiben meglévő túlzott különbségeket, orientálja a különböző intézményhálózatok telepítését.

TERÜLETI KÖZIGAZGATÁS (Hajdú – Rácz 2019 alapján)

- Hazánk „elvesztette a XX. századot”. A „rendszerátalakítások” időszakában különösen előtérbe került a közigazgatás reformja (is).
- Mind a politikai elit, mind pedig a társadalom tisztában volt azzal, hogy a közigazgatási reform egyben jelentős társadalmi reformot is jelent.
- A közigazgatási területbeosztás viszonylag „konzervatív” összetevő. A kialakult területi struktúrák egyfajta stabilitással rendelkeznek, de nemcsak önmagukból adódóan, hanem a hozzájuk kapcsolódó, idomuló érdekek miatt is.
- A közigazgatás „két története”: Egyrészt a ténylegesen működő, részben szakaszosan reformált közigazgatás története. Másrészt a működő (szinte minden időszakban „rossznak talált”) közigazgatás kritikájának, a megreformálására irányuló törekvések története.

Párhuzamok

- A területi reformkísérletek és koncepciók a magyar közigazgatás történetének mindig szerves kísérő momentumai voltak.
- **A területi struktúra történetileg permanensen vitatott.**
- **A legalapvetőbb kérdés az, hogy milyen módon és milyen földrajzi keretek között valósuljon meg a hatalom területi megosztása.**
- Nincs olyan államszervezeti, területi kategória, amely kapcsán ne fogalmazhatnánk meg, hogy korszakonként más-más képében, értékében mutatkozott, az aktuális érdekviszonyok szerint.
- Az intézményrendszer történetileg permanens mozgásban van, s feltehetően abban marad a jövőben is, hiszen válaszolnia kell az újonnan megjelenő feladatokra.
- Az „önmozgását” jelentős részben a társadalmi, gazdasági, politikai mozgások generálják, ugyanakkor erőteljesen vissza is hat azokra.
- **A legjobban kidolgozott reformterv is „csak ígérvény”.**

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

szracz@rkk.hu